

DESCOPERIRI ÎNTÂMPLĂTOARE ÎN AȘEZAREA NEOLITICĂ DE LA TÎRGUȘOR „SITORMAN“

PUIU HAȘOTTI și WILI WISOȘENSKI

În urma unor cercetări de suprafață, efectuate pe parcursul mai multor ani, prof. W. Wișoșenski din com. M. Kogălniceanu (jud. Constanța), a recoltat o însemnată cantitate de ceramică și alte materiale arheologice, dintr-o așezare în care cultura Gumelnița a suprapus cultura Hamangia. Punctul se află la circa 1,2 km vest de localitatea Sitorman și la 500—700 metri est de așezarea Hamangia de la Tîrgușor — punctul „Urs“, a cărei investigare se află din 1981 în atenția noastră. Așezarea de la Sitorman, se află la poalele unor coline scunde, cu pante foarte line, avînd în acest fel o poziție deosebit de adăpostită de vînturi. În preajmă, la limita de sud a așezării, se află o derea.

Ca în urma oricăror cercetări perieghetice, materialul arheologic cules nu oferă multe elemente de analiză științifică foarte amănunțită. Totuși, în cazul de față există o serie de descoperiri care aduc noi și importante date despre neoliticul dobrogean.

Din capul locului, arătăm că obiectele întregi sau fragmentare recoltate în urma perieghazelor, pun în lumină perioada finală a culturii Hamangia, iar în cadrul culturii Gumelnița, mai ales a fazei A2.

Se cunoștea faptul că la extremitatea de sud a așezării de la Tîrgușor-punctul „Urs“, în secțiunea X1 din această așezare, deasupra nivelului Hamangia (după elementele de inventar descoperite în nivel, este vorba de o perioadă tîrzie a culturii), s-a descoperit un mic nivel Gumelnița A2¹. Deci în întreaga zonă, pe o întinsă arie, a existat o locuire eneolitică, care a acoperit mai multe secole.

Prezentăm mai jos descoperirile făcute cu ocazia cercetărilor perieghetice.

¹ P. Hașotti, Materiale, Ploiești, 1982, sub tipar.

CERAMICA. Este specifică celor două culturi menționate. Pentru cultura Hamangia, amintim în primul rînd o strachină (fig. 1) și fragmentul de la un vas piriform cu gît cilindric, puțin „umflat“ la bază. Strachina are buza evazată și fundul inelar, pronunțat; este decorată cu linii din incizii și împunsături. Forma și decorul ei sînt specifice fazei Ceamurlia, în localitatea eponimă descoperindu-se numeroase exemplare identice². Celelalte fragmente ceramice aparținînd culturii Hamangia, indică de asemenea o datare tîrzie a nivelului Hamangia de aici.

Ceramica culturii Gumelnița este mai numeroasă. Din rîndul ei remarcăm: cîteva fragmente de strecurători (fig. 2), tubul de scurgere al unui mic vas ceramic folosit pentru libațiuni³, fig. 3, (un exemplar asemănător s-a descoperit la Gumelnița⁴), un buton de la un capac (fig. 4), mai multe fragmente de străchini cu umăr carenat (fig. 5) și de vase de uz comun, cu proeminențe simple sau adînc crestate⁵ (fig. 6), situate sub buză. Ceramica aparținînd culturii Gumelnița din așezarea de la Sitorman, se încadrează în faza A2 a acestei culturi.

UNELTELE DIN SILEX (fig. 7). S-au descoperit peste 200 de unelte întregi sau fragmentare, cu diferite tipuri de rețușe sau cu rețușe de folosire. Marea majoritate sînt lame. Fiind o cercetare de suprafață, nu se poate face o distincție clară între uneltele gumelnițene și cele ale culturii Hamangia. Se poate presupune numai că cele de dimensiuni mai mici aparțin în mai mare măsură celei de-a doua culturi.

Oricum, utilajul de silex recoltat se prezintă destul de unitar, confirmîndu-se astfel observațiile care arătau că la sfîrșitul culturii Hamangia procentul de lame și lamele crește⁶ (fenomen observat și în așezarea de la Tîrgușor-punctul „Urs“⁷) și uneltele macrolitice devin mai numeroase⁸.

Din cadrul uneltelor din silex remarcăm în mod deosebit lamele de mari dimensiuni (10—12 cm) și gratoarele pe virf de lamă, atît de cunoscute în cadrul culturii Gumelnița⁹.

² D. Berciu, *Cultura Hamangia*, 1, Ed. Acad., București, 1966, p. 166, fig. 99, 100; p. 202, fig. 104; p. 204, fig. 105, 106.

³ Dan Monah, *Mem. Atiq.*, 4—5, 19 2—1973, p. 269—273.

⁴ Vl. Dumitrescu, *Dacia*, 1, 1924, p. 330 fig. 3/15.

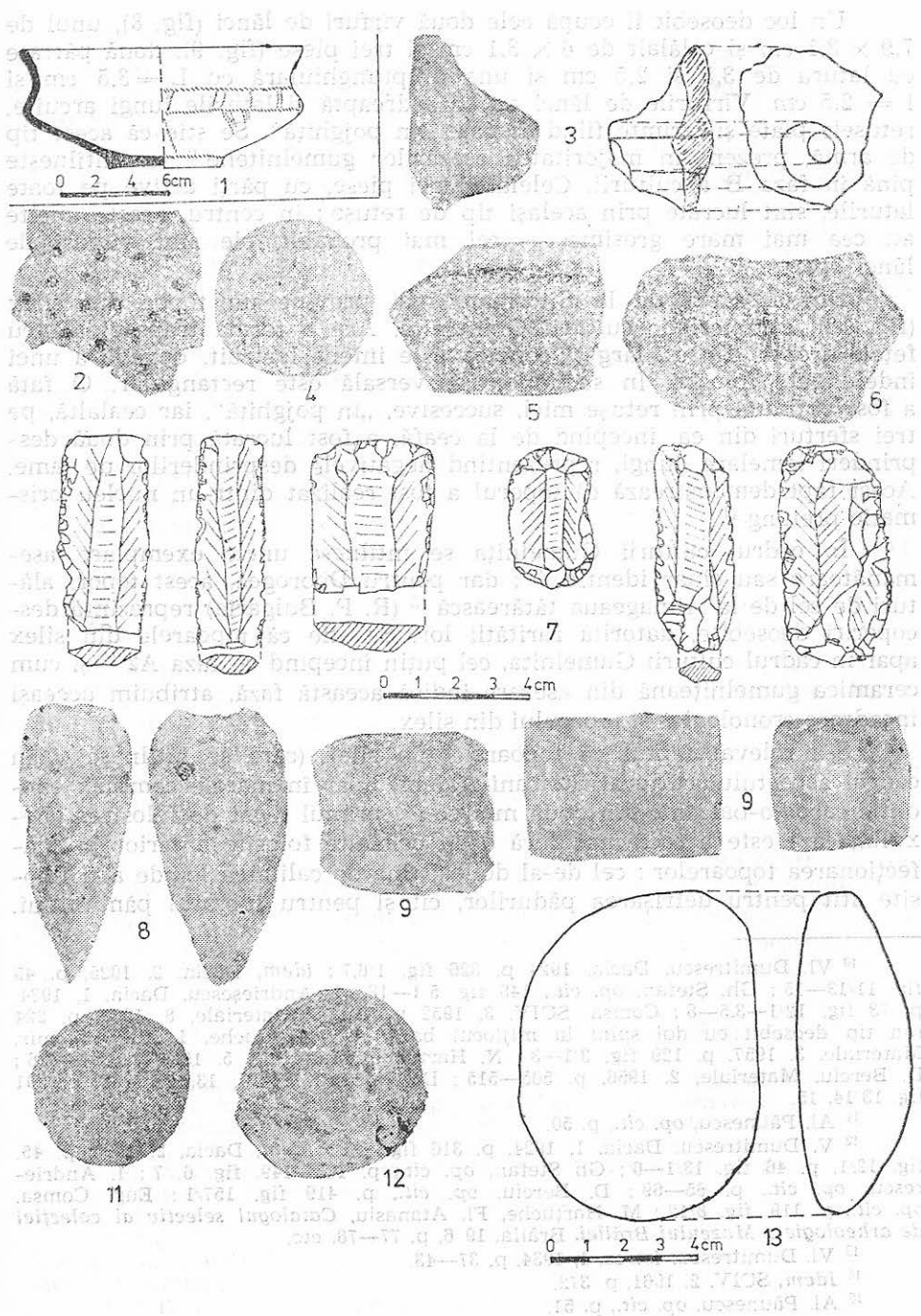
⁵ Pentru ceramica culturii Gumelnița se pot găsi analogii între altele la: Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 330 fig. 3/6, 13; *Idem*, *Dacia*, 2, 1925, p. 51 fig. 19, p. 68 fig. 39/3,8; p. 70 fig. 41/10, 14; p. 79 fig. 60, 61; etc.; *idem*, *Archaeology*, 19,3, 1961, p. 165 fig. 9; Gh. Ștefan, *Dacia*, 2, 1925, p. 152—178, fig. 11—38; D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, Ed. Acad. R.P.R., București, 1961, p. 435 fig. 212/4, p. 462 fig. 238/24—31, p. 466 fig. 241/16, etc.; D. Galbenu, *SCIV*, 13,2, 1962, p. 293 fig. 7/3, p. 294 fig. 8/1, p. 302 fig. 14; *idem*, Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de istorie, 1, 1964, București, 1971, p. 79 fig. 2/10, 11, 15 și 18, p. 82 fig. 3/5, 10, 23.

⁶ P. Hașotti, *Pontica*, 16, p. 35.

⁷ *Idem*, *Materiale*, Vaslui, 1982, sub tipar; *idem*, *Materiale*, Ploiești, sub tipar.

⁸ Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, Ed. Acad., R.S.R., București, 1971, p. 48.

⁹ Vl. Dumitrescu, *Dacia*, 2, 1925, p. 46—50 fig. 15—18; Gh. Ștefan, *op. cit.*, p. 149—152 fig. 9.10; Al. Păunescu *op. cit.*, p. 50, 174—180.

Un loc deosebit îl ocupă cele două virfuri de lănci (fig. 8), unul de $7,9 \times 3,1$ cm și celălalt de $6 \times 3,1$ cm și trei piese (fig. 9), două pătrate cu latura de 3,5 și 2,5 cm și una dreptunghiulară cu $L = 3,5$ cm și $l = 2,5$ cm. Virfurile de lănci au baza dreaptă și laturile lungi arcuite, rețușele plate și strimte fiind dispuse „în pojghiță“. Se știe că acest tip de armă, prezent în majoritatea așezărilor gumelnițene¹⁰, se întâlnește pînă în faza B a culturii. Celelalte trei piese, cu părți active pe toate laturile, sînt lucrate prin același tip de rețușe; în centru, aceste unelte au cea mai mare grosime — cel mai probabil, ele sînt virfuri de lănci sparte.

Din așezarea de la Sitorman, mai provine un topor din silex (fig. 10), caracteristic culturii Gumelnița. Are o formă trapezoidală cu fețele drepte. Tăișul, larg și convex, este intens lustruit, dovadă a unei îndelungate folosiri. În secțiune transversală este rectangular. O față a fost obținută prin rețușe mici, succesive, „în pojghiță“, iar cealaltă, pe trei sferturi din ea, începînd de la ceafă, a fost lucrată prin două desprinderi lamelare, lungi, reprezentînd negativele desprinderilor de lame. Acest fapt demonstrează că toporul a fost realizat dintr-un nucleu prismatic prelung¹¹.

În cadrul culturii Gumelnița se întîlnesc unele exemplare asemănătoare sau chiar identice¹²; dar pentru Dobrogea, acest topor, alături de cel de la Atmageaua tătărească¹³ (R. P. Bulgaria) reprezintă descoperiri deosebite, datorită rarității lor. Se știe că topoarele din silex apar în cadrul culturii Gumelnița, cel puțin începînd cu faza A2¹⁴ și cum ceramica gumelnițeană din așezare indică această fază, atribuim aceeași încadrare cronologică și toporului din silex.

S-a relevat faptul că topoarele din silex (care se întîlnesc și în cadrul aspectului cultural Stoicani-Aldeni) apar în marele complex eneolitic carpato-balcanic din două motive: ¹⁵ primul legat de folosirea silexului, care este o rocă mai dură decît celelalte folosite anterior la confecționarea topoarelor; cel de-al doilea, ține de calitatea lor de a fi folosite atît pentru defrișarea pădurilor, cît și pentru lucrutul pămîntului.

¹⁰ Vl. Dumitrescu, *Dacia*, 1924 p. 326 fig. 1/6,7; *idem*, *Dacia*, 2, 1925, p. 45 fig. 11/13—15; Gh. Ștefan, *op. cit.*, 148 fig. 5/1—18; I. Andrieșescu, *Dacia*, 1, 1924, p. 73 fig. 12/1—3,5—8; Comșa, *SCIV*, 3, 1952 p. 415 și *Materiale*, 8, 1962, p. 224 (un tip deosebit cu doi spini la mijlocul bazei); N. Harțușche, I. T. Dragomir, *Materiale*, 3, 1957, p. 129 fig. 3/1—3; N. Harțușche, *Materiale*, 5, 1959 p. 224—226; D. Berciu, *Materiale*, 2, 1956, p. 505—515; D. Gabenu, *SCIV*, 13, 2, 1962, p. 301 fig. 13/14, 15.

¹¹ Al. Păunescu, *op. cit.*, p. 50.

¹² V. Dumitrescu, *Dacia*, 1, 1924, p. 316 fig. 1/1; *idem*, *Dacia*, 2, 1925, p. 45, fig. 12/1, p. 46 fig. 13/1—6; Gh. Ștefan, *op. cit.*, p. 148—149, fig. 6, 7; I. Andrieșescu, *op. cit.*, p. 65—69; D. Berciu, *op. cit.*, p. 419 fig. 157/1; Eug. Comșa, *op. cit.*, p. 119, fig. 8/12; M. Harțușche, Fl. Atanasiu, *Catalogul selectiv al colecției de arheologie a Muzeului Brăilei*, Brăila, 1966, p. 77—78, etc.

¹³ Vl. Dumitrescu, *Istros*, 1, 1934, p. 37—43.

¹⁴ *Idem*, *SCIV*, 2, 1961, p. 372.

¹⁵ Al. Păunescu, *op. cit.*, p. 51.

UNELTELE DIN PIATRĂ

1. Frecător din calcar ; intens folosit, formă sferică (fig. 11). Diametrul = 0,055 m. Poate aparține atît culturii Hamangia, cît și culturii Gumelnița.

2. Frecător din calcar dur, spongios ; Are o formă aproape sferică (fig. 12). Diametrul maxim = 0,068 m. Aparține uneia dintre cele două culturi.

3. Frecător plat cu o față dreaptă și alta convexă (fig. 13) ; foarte bine șlefuit ; este confecționat din granit verzui. Dimensiuni : lungimea = 0,108 m ; lățimea = 0,068 m ; grosimea = 0,042 m. Se întilnește în ambele culturi.

4. Frecător plat, dreptunghiular, cu marginile și fețele rotunjite (fig. 14) ; confecționat din granit verzui, bine șlefuit. Dimensiuni : lungimea = 0,108 m ; lățimea = 0,068 m ; grosimea = 0,042 m. Aparține uneia din cele două culturi.

5. Topor trapezoidal, cu ceafa dreaptă și tăișul ușor arcuit la margini (fig. 15). Ceafa are o suprafață pătrată, iar secțiunea la mijlocul lui este dreptunghiulară ; confecționat din granit verde. Este foarte frumos șlefuit și nu prezintă urme de folosire. Dimensiuni : lungimea = 0,095 m ; lățimea = 0,048 m ; grosimea = 0,035 m. Este un topor specific culturii Hamangia, el întilnindu-se în toate așezările acestei culturi ¹⁶, cît și în necropola de la Cernavoda ¹⁷.

6. Topor trapezoidal cu laturile ușor arcuite. Confecționat din șist verzui, poros ; parțial șlefuit ; ceafa este dreaptă, tăișul ușor arcuit, profilul simetric, cu grosimea maximă la mijloc (fig. 16). Tăișul este rupt și întreaga piesă prezintă intense urme de folosire. Este de același tip ca toporul de la nr. 5, aparținînd culturii Hamangia. Dimensiuni : lungimea = 0,090 m ; lățimea = 0,049 m ; grosimea = 0,033 m.

7. Teslă (fig. 17) de mici dimensiuni : lungimea = 0,035 m ; lățimea = 0,028 m ; grosimea = 0,013 m. Este confecționată dintr-un calcar gălbui, foarte dur ; uniform lustruită. Tăișul și ceafa sînt drepte. Laturile lungi sînt oarecum asimetrice dispuse. Cel mai probabil făcea parte din nivelul Hamangia, exemplare asemănătoare descoperindu-se la Ceamurlia de Jos ¹⁸, Techirghiol ¹⁹ și Medgidia-Satu Nou ²⁰.

¹⁶ Eug. Comșa, Peuce, 6, 1978, p. 5—12, fig. 1/1, 21 ; P. Hașotti, Pontica, 13, 1981, p. 203, fig. 5.

¹⁷ Exemplare aflate în colecțiile Muzeului de istorie națională și arheologie Constanța ; opt dintre uneltele din piatră șlefuită de la Cernavoda au fost publicate de D. Berciu și colaboratori în : SCIV, 6, 1955, 1—2, p. 152, 153 fig. 2/3 ; Materiale, 3, 1957, p. 85, fig. 5/1,2 ; Materiale 5, 1959, p. 59, Materiale, 6, 1959, p. 96—97, Materiale 7, 1961 p. 49—50 ; D. Berciu, *Cultura Hamangia*, p. 16, fig. 5.

¹⁸ D. Berciu, *Op cit.*, p. 175 fig. 82/4, p. 176, fig. 83/2 ; Eug. Comșa, *op. cit.*, 12, fig. 1/4 ; 19.

¹⁹ Eug. Comșa, D. Galbenu, A. Aricescu, Materiale, 8, 1962, p. 165—171 ; exemplarele neilustrate se află în colecțiile Muzeului de istorie națională și arheologie Constanța.

²⁰ P. Hașotti ; Materiale, Brașov, 1981, sub tipar.

UNELTELE DIN PIATRĂ

1. Precursor din calcar; intens forat și stercor (fig. 11). Diametrul = 0,085 m. Poate aparține culturii Hamangia, cîi și culturile Gurați.

2. Precursor din calcar; spongiat și forat în formă de stercor (fig. 12). Diametrul maxim = 0,068 m. Poate aparține culturii Hamangia sau Gurați.

3. Precursor din calcar; intens forat și stercor (fig. 13). Diametrul maxim = 0,11 m. Poate aparține culturii Hamangia sau Gurați.

4. Precursor din calcar; intens forat și stercor (fig. 14). Diametrul maxim = 0,08 m. Poate aparține culturii Hamangia sau Gurați.

5. Precursor din calcar; intens forat și stercor (fig. 15). Diametrul maxim = 0,08 m. Poate aparține culturii Hamangia sau Gurați.

6. Precursor din calcar; intens forat și stercor (fig. 16). Diametrul maxim = 0,08 m. Poate aparține culturii Hamangia sau Gurați.

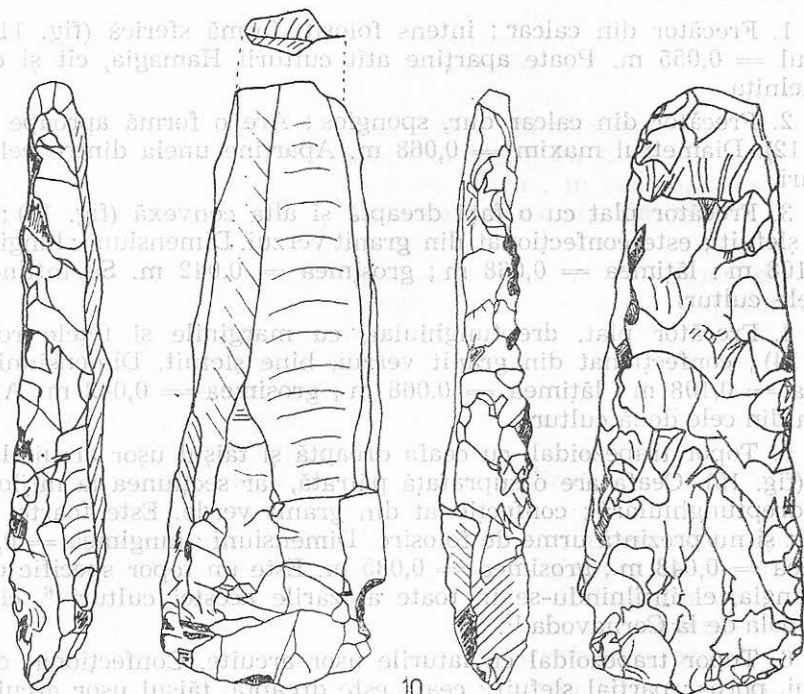
7. Precursor din calcar; intens forat și stercor (fig. 17). Diametrul maxim = 0,08 m. Poate aparține culturii Hamangia sau Gurați.

8. Precursor din calcar; intens forat și stercor (fig. 18). Diametrul maxim = 0,08 m. Poate aparține culturii Hamangia sau Gurați.

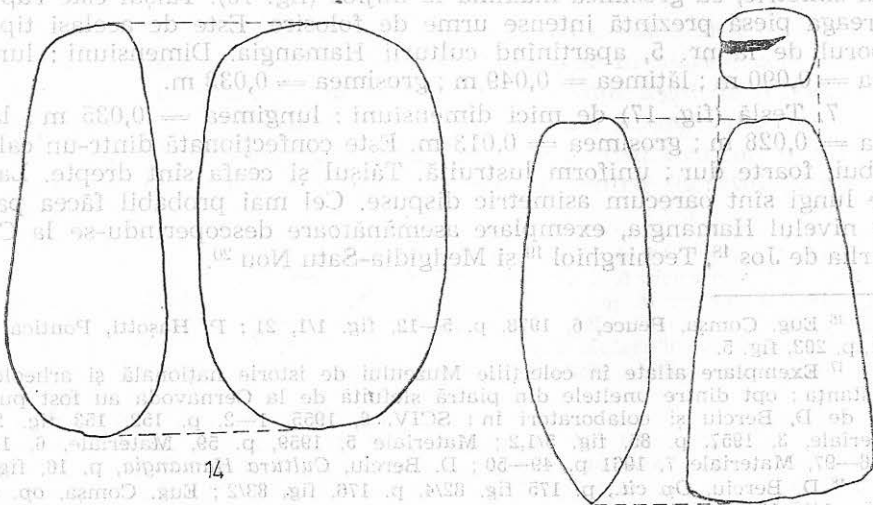
9. Precursor din calcar; intens forat și stercor (fig. 19). Diametrul maxim = 0,08 m. Poate aparține culturii Hamangia sau Gurați.

10. Precursor din calcar; intens forat și stercor (fig. 20). Diametrul maxim = 0,08 m. Poate aparține culturii Hamangia sau Gurați.

11. Precursor din calcar; intens forat și stercor (fig. 21). Diametrul maxim = 0,08 m. Poate aparține culturii Hamangia sau Gurați.

10

0 1 2 3 4cm

15

8. Dălțiță (fig. 18) din calcar foarte dur, gălbui-marونیu. Ceafa dreaptă, are o suprafață aproape pătrată. Tăișul este drept și bine executat. Muchiile laturilor lungi sînt drepte, iar profilul simetric. Dimensiuni: lungimea = 0,046 m; lățimea = 0,016 m; grosimea = 0,014 m. Piese asemănătoare s-au descoperit atît în cadrul culturii Hamangia²¹ cît și în așezări ale culturii Gumelnița²², mai ales la Brăilița²³.

9. Teslă (fig. 19) din șist verde. Tăișul este drept, ceafa puțin rotunjită, muchiile drepte; este foarte bine șlefuită. Profilele laturilor lungi sînt simetrice. Dimensiuni: lungimea = 0,045 m; lățimea tăișului = 0,038 m; grosimea = 0,010 m. Pentru analogii, a se vedea tesla de la nr. 7, exemplarul de la Cernavoda²⁴ și altele asemănătoare, tot de la Cernavoda, aflate în colecțiile Muzeului de istorie națională și arheologie Constanța.

10. Împungător fragmentar (fig. 20), din calcar marونیu, compact, foarte bine șlefuit. În secțiune are o formă elipsoidală cu o parte plată. Virful bine lucrat, este simetric dispus față de laturi. Dimensiuni: lungimea 0,041 m; diametrul lung 0,016 m; diametrul lat 0,014 m. Aparține cel mai probabil culturii Gumelnița.

11. Topor fragmentar (fig. 21), din șist dur, verzui-marونیu, cu gaură de înmănușare conică, care nu străpungea întreaga piesă. Tăișul ciobit, arată o intensă folosire. În secțiune este dreptunghiular, cu laturile fetelor puțin curbe. Tăișul este drept. Toporul este bine șlefuit pe toată suprafața. Dimensiuni: lungimea = 0,074 m; lățimea = 0,045 m; grosimea = 0,040 m. Aparține culturii Gumelnița, avînd analogii în multe așezări ale acestei culturi²⁵.

12. Trei topoare fragmentare (fig. 22, 23, 24), cu găuri de înmănușare. Sînt confecționate din granit verzui, gresie verzui-cenușie cu mica în compoziție și calcar alb, dur. Aparțin culturii Gumelnița.

13. Mojar (fig. 25), din calcar moale, galben-cărămiziu. Era folosit probabil la prepararea vopselelor pentru pictat sau încrustat ceramica. Scobitura albiată mai mult într-o parte este frumos șlefuită. Aparține cel mai probabil culturii Gumelnița. Dimensiuni: diametrul maxim = 0,070 m; înălțimea = 0,023 m; adîncimea scobiturii = 0,016—0,018 m.

UNELTE DIN OS

1. Împungător din os de pasăre (fig. 26), puțin curbat; lipsește virful; culoare alb-gălbuie. Piesa este nelustruită și goală în interior. În secțiune este rotundă spre vîrf și plan — convexă de la jumătatea superioară. Astfel de împungătoare se pot întîlni atît în cadrul culturii Hamangia cît și la cultura Gumelnița. Dimensiuni: lungimea = 0,106 m; grosimea = 0,006 m.

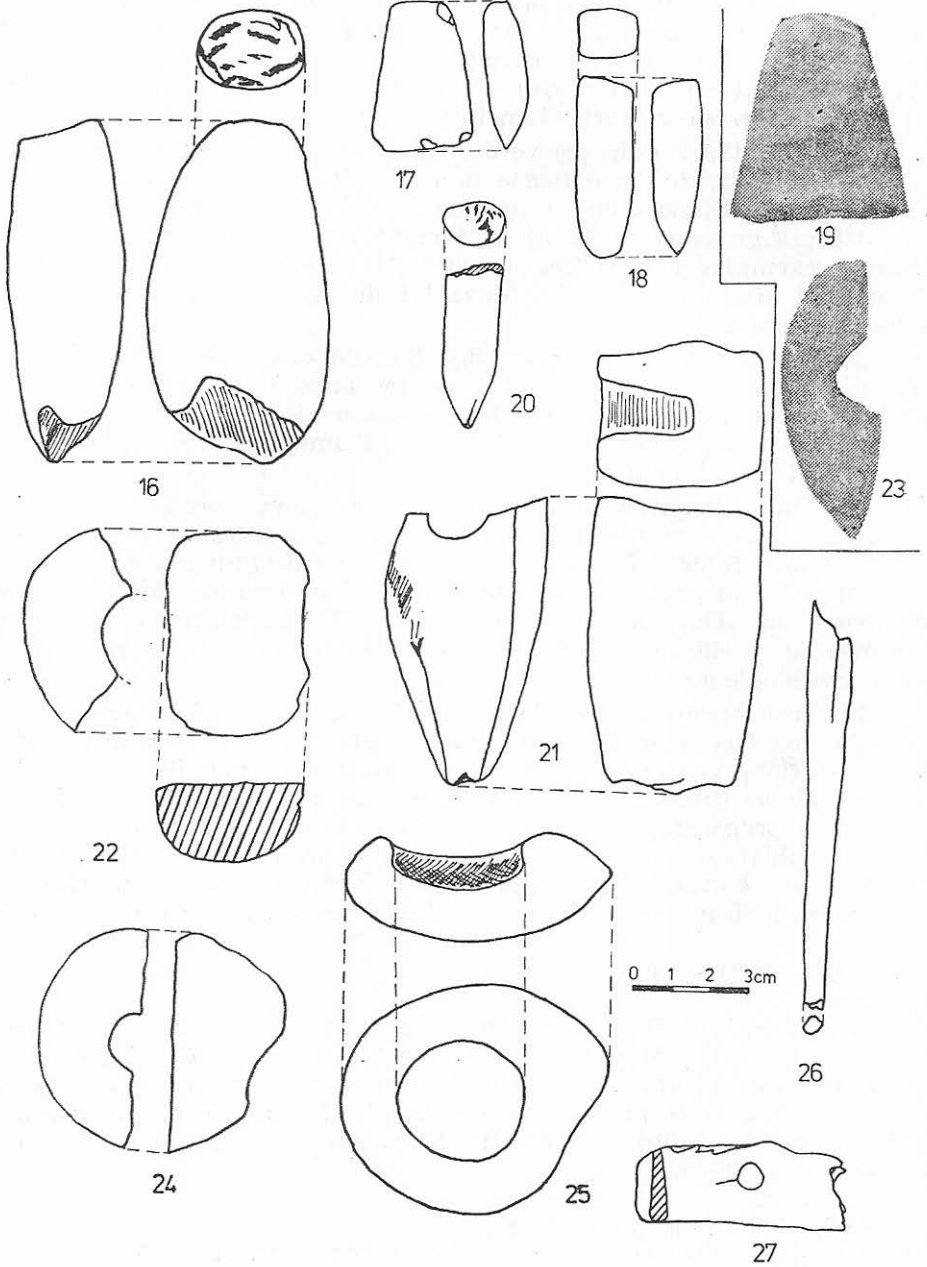
²¹ D. Berciu, *Op. cit.*, p. 175, fig. 82/7.

²² Vl. Dumitrescu, *Dacia*, 2, 1925, p. 47 fig. 14/3, p. 52, fig. 20/15, 16.

²³ M. Harțușe, Fl. Atanasiu, *Op. cit.*, p. 78, nr. 83, p. 9, nr. 84, 85.

²⁴ D. Berciu, *Op. cit.*, p. 16 fig. 5/5.

²⁵ Eug. Comșa, *Dacia*, N.S. 20, 1976, p. 114 fig. 9/4, 10/10.

2. Spatulă fragmentară (fig. 27), dintr-un os de mari dimensiuni. Are o formă de plăcuță lucrată pe ambele fețe. Piesa este ruptă și pe grosime și pe două din laturi. Este frumos lustruită, osul avînd o culoare gălbuie. Laturile spatulei erau drepte. Se păstrează un orificiu rotund, îngrijit lucrat, plasat asimetric, mai mult spre o latură lungă. Este caracteristic culturii Gumelnița²⁶.

PLASTICA

1. Picior fragmentar de idol din lut (fig. 28). Pasta este fină, de bună calitate, arsă uniform, de culoare maroniu-cenușie. În secțiune este aproximativ dreptunghic. Reprezintă partea inferioară a unui picior de idol specific culturii Hamangia²⁷.

2. Picior de la o statueta din lut, de mari dimensiuni (peste 20 cm) aparținînd culturii Hamangia (fig. 29). Lutul din care s-a modelat idolul este dens, bine ars, avînd o culoare cenușie. Compoziția, culoarea și arderea, indică cu siguranță apartenența la cultura menționată. La exterior este de culoare cenușiu-închis și pe alocuri cărămiziu. Are forma unui trunchi de con; laba piciorului este pronunțată. Idoli cu dimensiuni de cca 20 cm se mai întîlnesc în cadrul culturii Hamangia²⁸. Dimensiuni: înălțimea = 0,078 m; diametrul = 0,024 m.

3. Cap de statueta de tipul C²⁹ (tipul „Gînditorului“) al culturii Hamangia (fig. 30). Acest gen de plastică a fost datat de prof. D. Berciu spre sfîrșitul evoluției culturii Hamangia³⁰, dar descoperiri ulterioare³¹ au arătat că el există începînd cu cea mai veche fază cunoscută pînă acum a culturii. Pasta cenușiu închisă, dură și compactă, uniform arsă specifică culturii Hamangia, este acoperită de un strat subțire de lut fin cărămiziu. O secțiune de la gură spre ceafă ne-ar releva forma elipsoidă (dolicocefală?) a capului, care are redat o serie de detalii anatomice ale feței: ochii, nasul, fruntea. La ceafă există o ușoară prelungire, care a fost perforată pe lățime. Dimensiuni: înălțimea = 0,036 m; lățimea = 0,031 m.

Descoperirea acestei piese într-o așezare de unde s-a recoltat numai ceramică Hamangia tîrzie, reliefează faptul că plastica de tipul „Gînditorului“ se întîlnește pe tot parcursul evoluției culturii Hamangia. Un sprijin pentru datarea tîrzie a acestui cap de statueta pare a fi și perforația de la ceafă, atît de asemănătoare cu binecunoscutele perforații ale statuetelor gumelnițene.

²⁶ M. Harțușche, Fl. Atanasiu, *Op. cit.*, p. 87, nr. 120—123, fig. 120, 122.

²⁷ D. Berciu, *Op. cit.*, p. 91, fig. 46, p. 92, fig. 47, p. 95, fig. 49/1, 2, p. 98, fig. 52/2, p. 100 fig. 56/1.

²⁸ *Ibidem*, p. 88, fig. 43, p. 98 fig. 52.

²⁹ *Ibidem*, p. 161; *Idem*, *Contribuții...*, p. 510—520; *Idem*, *Dacia*, N.S. 4, 1960, p. 425 și urm.

³⁰ *Idem*, *Contribuții...*, p. 510 și urm.; *Idem*, *Cultura Hamangia*, p. 101 și urm.

³¹ P. Hașotti, *Pontica*, 13, 1981, p. 211—212; *idem*, *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 64—65, fig. 5/6; R. Lungu, *SCIVA*, 33, 1, 1982, p. 19 fig. 6/6, 7, p. 20.

4. Fragment de idol gumelnițean cu corpul aplatizat (fig. 31). Spațele este ușor convex. Pasta este cenușie, acoperită cu un strat de lut fin, cărămiziu. Este un tip care apare în Gumelnița A1³², dăinuind însă și în Gumelnița A₂. Dimensiuni: lungimea = 0,052 m; lățimea = 0,026 m.

5. Piciorul stîng al unui idol de lut de culoare cenușiu-gâlbuie. Pasta este densă, uniform arsă, fină. Sînt redete laba piciorului și genunchiul, deasupra căruia este dispus un decor din linii drepte și meandrice adînci caracteristice decorului idolilor culturii Gumelnița³⁴ (fig. 32). Dimensiuni: lungimea = 0,047 m; diametrul = 0,023 m.

6. Bustul aproape întreg al unei figurine gumelnițene din lut. Pasta este cenușiu închisă, dură și compactă acoperită cu un strat de vopsea alb-gâlbuie (fig. 33). Sîniile sînt conici plasați perfect orizontal, dintre ei pornind un decor liniar și spiralic, specific culturii Gumelnița și aspectului cultural Stoicani Aldeni. Naturaletea, exactitatea redării formei corpului uman, ne face să încadrăm piesa spre începutul evoluției culturii. Analogiile cu această piesă sînt destul de numeroase³⁵. Dimensiuni: înălțimea = 0,045 m; lățimea = 0,047 m; grosimea = 0,027 m.

7. Cap de statueta (fig. 34) din lut cărămiziu, dens și bine ars. Pe alocuri se mai păstrează slipul lustruit, ceva mai închis la culoare. Sînt redete prin mai multe perforații: urechile, gura, ochii, nările. Nasul, ascuțit, este bine reliefat, fruntea este teșită. Maniera de execuție, stilizarea figurinei, într-un cuvînt aspectul său general sînt foarte specifice culturii Gumelnița³⁶, cît și aspectului cultural Stoicani-Aldeni³⁷. Figurine cu astfel de capete sînt cele mai răspîndite tot în faza A 2 a culturii Gumelnița. Dimensiuni: înălțimea = 0,039 m.

8. Partea inferioară a unei statuete Cucuteni A (fig. 35). Forma, redarea schematică a corpului, pasta, tehnica arderii, decorul excizat, toate laolaltă nu lasă loc pentru nici un dubiu în sensul atribuirii ei la cultura Cucuteni (faza A). Este desigur un import Cucuteni A în mediul cultural Gumelnița A 2, reprezentînd prima piesă cucuteniană de acest fel din Dobrogea³⁸. Este demn de remarcat că statueta în discuție a fost descoperită în jumătatea de sud a Dobrogei, relativ departe deci de zonele triburilor cucuteniene. Analogiile statuetei de la Sitorman cu piese

³² D. Galbenu, *Op. cit.*, p. 80, fig. 3/13; M. Harțușe, Fl. Atanasiu, *Op. cit.*, p. 122, nr. 225, fig. 225.

³³ Vl. Dumitrescu, *Op. cit.*, p. 81, fig. 63/10, p. 83, fig. 64/1, M. Harțușe, *Materiale*, 3, 1957, p. 183.

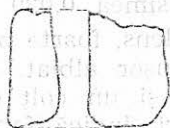
³⁴ I. Andrieșescu, *Op. cit.*, Gh. Ștefan, *Op. cit.*, p. 182, fig. 41/12; D.V. Rosetti, *PMMB*, 1934, p. 6—60.

³⁵ Gh. Ștefan, *Op. cit.*, p. 178 fig. 39/2; D. V. Rosetti, *op. cit.*, D. Berțiu, *Contribuții...*, p. 473, fig. 248/1; p. 480, fig. 251/5, 6; Vl. Dumitrescu, *Arta preistorică din România*, Ed. Meridiane, București, 1974, p. 255 fig. 245 etc.

³⁶ Vl. Dumitrescu, *Op. cit.*, p. 223—257, fig. 243, 246, 247, 259, 286; D. Galbenu, *SCIV*, 13, 2, 1962, p. 294, fig. 8/3; M. Harțușe, Fl. Atanasiu, *Op. cit.*, fig. 226.

³⁷ Vl. Dumitrescu, *Op. cit.*, p. 224, fig. 243, p. 226. I. F. Dragomir, *Danubius*, 4, 1970, p. 25—86; *Idem*, *Mem. Antiq.*, 2, 1970, p. 25—38.

³⁸ La Caracliu (jud. Tulcea), s-au descoperit cîteva fragmente cucuteniene tîrzii — comunicare făcută de E. Lăzarcă la sesiunea Pontica 1981.

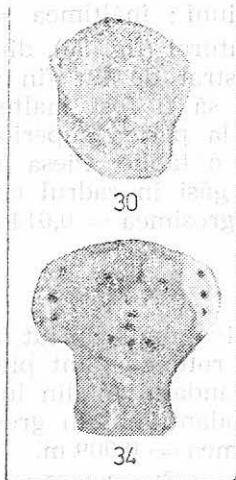
28

32

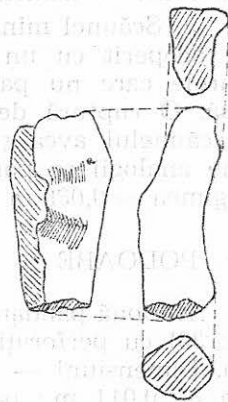

29

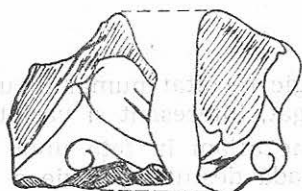

30

34

31

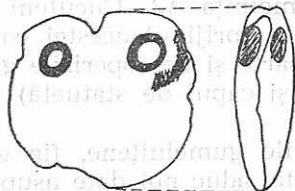

33

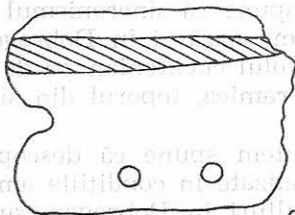
0 1 2 3cm

35

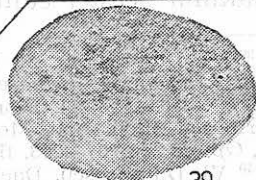
37

38

36

39

asemănătoare descoperite în cadrul culturii Cucuteni sînt deosebit de numeroase³⁹. Dimensiuni : înălțimea = 0,050 m ; grosimea 0,020 m.

9. Scăunel miniatural (fig. 36), din lut cărămiziu, dens, foarte bine ars, acoperit cu un strat de lut fin cărămiziu. Este ușor albiat. Picioarele care nu par să fi fost înalte, sînt rupte, ca și un colț din piesă. O ruptură de la partea superioară a unei laturi, indică faptul că scăunelul avea și o tăblie. Piesa avea o formă pătrată. Cele mai bune analogii se pot găsi în cadrul culturii Gumelnița⁴⁰. Dimensiuni : lungimea = 0,039 m ; grosimea = 0,014 m.

PODOABE

1. Două pandantive, unul din lut (fig. 37) și unul din gresie cenușie (fig. 38) cu perforații rotunde. Sînt piese caracteristice culturii Gumelnița. Dimensiuni — pandantivul din lut : diametrul = 0,050 m ; grosimea = 0,011 m ; pandantivul din gresie : lungimea = 0,077 m ; lățimea = 0,054 m ; grosimea = 0,009 m.

2. Pandantiv din os (fig. 39). Este o piesă neterminată și are forma secțiunii unui ou. Dimensiuni : lungimea = 0,053 m ; lățimea = 0,038 m ; grosimea = 0,003 m.

*

Așa cum se observă, materialul arheologic recoltat numai în urma unor cercetări de suprafață este destul de bogat, interesant și variat.

În ceea ce privește cultura Hamangia, ne aflăm în fața unor elemente de cultură materială ce indică o perioadă destul de tîrzie a respectivei culturi, fapt ce ar face posibilă surprinderea, în cadrul unei viitoare săpături sistematice, a momentului de contact dintre cultura Hamangia și cultura Gumelnița.

Cu precauțiile ce se impun, datorită caracterului întîmplător al descoperirilor, putem spune că sincronismul Gumelnița A2—Cucuteni A se verifică pentru prima oară și în Dobrogea, în sprijinul acestei contemporaneități stînd idolul cucutenian pe de o parte și descoperirile gumelnițene (mai ales ceramica, toporul din silex și capul de statueta) pe de altă parte.

De asemenea, putem spune că descoperirile gumelnițene, fie ele puțin numeroase și realizate în condițiile amintite, aduc noi date asupra conținutului acestei culturi în Dobrogea, subliniindu-se totodată faptul

³⁹ Vl. Dumitrescu, M. Petrescu-Dîmbovița, H. Dumitrescu, N. Gostar, A. Florescu, I. Dragomir, *Hăbășești, monografie arheologică*, București, 1954, p. 405, fig. 32/5, , 10—14 ; Al. Florescu, M. Florescu, *Materiale*, 7, 1961, p. 81, fig. 8/12 ; S. Marinescu-Bîlcu, *Arh. Mold.*, 2—3, 1964, p. 68—70, 81—83, Pl. I—III ; Vl. Dumitrescu, *Op. cit.*, p. 207—213, fig. 219—222.

⁴⁰ Vl. Dumitrescu, *Dacia*, 2, 1925, p. 81, fig. 63/2, 17, 18, p. 91 ; I. Andrieșescu *Op. cit.*, p. 87, fig. XXX III/5, Gh. Ștefan, *Op. cit.*, p. 186—187, fig. 42/3, 4, 11 ; D.V. Rosetti, *JPEK*, 12, 1928, p. 37 și pl. 19/5 ; Eug. Comșa, *Pontica*, 13, 1981, p. 40—43.

că, în principiu, cultura Gumelnița din Dobrogea nu diferă în elementele ei esențiale de cea din stînga Dunării, nici chiar la începuturile sale.

Descoperirile făcute și mai ales caracterul lor, impun întreprinderea unor sondaje în această așezare, fapt ce ar face posibilă surprinderea unei stratigrafii interesante, care să aducă o serie de noi și prețioase date asupra eneoliticului dobrogean.

DÉCOUVERTES OCCASIONNELLES FAITES DANS L'HABITAT NÉOLITHIQUE DE ȚIRGUȘOR „SITORMAN“

Résumé

PIIU HAȘOTTI și WILI WISOȘENSKI

On présente tout une série de découvertes résultant de la fin des recherches faites à la surface, qui ont mis au jour des matériaux archéologiques appartenant à la culture de Hamangia (la phase (Ceamurlia de Jos) et Gumelnița A₂).

Parmi les plus importantes découvertes on remarque: la céramique, les pointes de lance en silex, un hache en silex, la plastique (où on remarque la partie inférieure d'un idole Cucuteni A) et les pendentifs.

Des observations détaillées seront faites après des recherches systématiques.

Fig. 1 — 6 Céramique; 7 — 9 outils en silex; 11 — 13 frottoire; 10 — hache en silex. Fig. 14 — 24 haches et petits ciseaux; 25 — mortier; 26 — 27 objets en os; 28 — 35 la plastique; 36 — chaise de petites dimensions; 37 — 39 des pendentifs.